

EKOLOGIK MADANIYAT

O'taganova Nozima To'liqinovna

Shahrisabz davlat pedagogika instituti talabasi

Ilmiy rahbar: Olimova Dilso'z

Geografiya kafedrasi o'qituvchisi

Annotatsiya

Mazkur maqolamda zamonaviy jamiyat taraqqiyotida ekologik madaniyatning o'rni va ahamiyati ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Inson va tabiat o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning buzilishi natijasida yuzaga kelayotgan global ekologik muammolar sharoitida ekologik madaniyatni shakllantirish zarurati asoslab beriladi. Shuningdek, ekologik madaniyatning mohiyati, uning tarkibiy qismlari- ekologik ong, ekologik tafakkur va amaliy faoliyat o'zaro bog'liqlikda yoritiladi. Maqolada ekologik madaniyatni yoshlar ongiga singdirish, ta'lim va tarbiya tizimi orqali rivojlantirish hamda barqaror rivojlanishni ta'minlashdagi ahamiyati ko'rsatib o'tiladi.

Kalit so'zlar: *ekologik madaniyat, ekologik ong, ekologik tafakkur, atrof-muhit, global ekologik muammolar, barqaror rivojlanish, ekologik ta'lim, ekologik tarbiya, inson va tabiat, ekologik mas'uliyat*

Kirish

Hozirgi globallashuv sharoitida jamiyat taraqqiyoti inson va tabiat o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning murakkablashuvi bilan tavsiflanadi. Ilmiy-texnik rivojlanish, sanoatning jadal o'sishi va tabiiy resurslardan keng foydalanish natijasida ekologik muvozanat buzilmoqda, bu esa global ekologik muammolarning kuchayishiga olib kelmoqda. Atrof-muhitning ifloslanishi, biologik xilma-xillikning kamayishi hamda tabiiy resurslarning kamayib borishi bugungi kunning dolzarb muammolaridan biri hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan ekologik madaniyatni shakllantirish va rivojlantirish jamiyat barqaror taraqqiyotining muhim omillaridan biri sifatida qaraladi. Ekologik madaniyat insonning tabiatga bo'lgan ongli munosabati, ekologik bilimlari, qadriyatlarini hamda amaliy faoliyatida namoyon bo'ladigan murakkab ijtimoiy hodisa hisoblanadi. U ekologik ong, ekologik tafakkur va ekologik xulq-atvorning uzviy birligi sifatida shakllanadi. Ekologik madaniyatni shakllantirish jarayonida ta'lim va tarbiyaning o'rni beqiyosdir. Ayniqsa, yosh avlodda ekologik bilimlarni rivojlantirish, tabiatga nisbatan mas'uliyat hissini shakllantirish va ekologik ongni yuksaltirish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biridir. Chunki kelajakda jamiyatning barqaror rivojlanishi aynan yoshlarning ekologik madaniyati darajasiga bog'liqdir.

Mavzuning dolzarbligi shundaki, ekologik muammolarning global miqyosda kuchayib borishi insoniyatdan tabiatga nisbatan yangicha, ehtiyotkorona va mas'uliyatli yondashuvni talab etmoqda. Shu sababli ekologik madaniyatni ilmiy jihatdan o'rganish,

uning mazmun-mohiyatini tahlil qilish va jamiyatdagi o‘rnini aniqlash muhim ahamiyat kasb etadi.

Ushbu maqolaning maqsadi ekologik madaniyat tushunchasini yoritish hamda uning zamonaviy jamiyat taraqqiyotidagi rolini tahlil qilishdan iboratdir.

Ekologik madaniyat zamonaviy jamiyat taraqqiyotida muhim ijtimoiy-falsafiy va amaliy ahamiyatga ega bo‘lgan murakkab tushunchalardan biri hisoblanadi. U insonning tabiat bilan o‘zaro munosabatini tartibga soluvchi, ekologik ong, tafakkur va amaliy faoliyat birligida namoyon bo‘ladigan yaxlit tizim sifatida shakllanadi. Shu jihatdan ekologik madaniyat jamiyat umumiy madaniyatining ajralmas qismi bo‘lib, insonning atrof-muhitga bo‘lgan munosabatini belgilovchi asosiy omillardan biridir.

Ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, ekologik madaniyatning shakllanishi jamiyatning ijtimoiy-tarixiy rivojlanishi bilan bevosita bog‘liqdir. Ekologiya va madaniyat o‘rtasida uzviy aloqa mavjud bo‘lib, ekologik holat jamiyat madaniy taraqqiyot darajasini aks ettiradi. Insonning tabiatdan foydalanish madaniyati qanchalik yuqori bo‘lsa, atrof-muhitdagi ekologik barqarorlik ham shunchalik mustahkam bo‘ladi. Aksincha, ekologik madaniyatning pastligi tabiatga nisbatan noto‘g‘ri munosabat va global ekologik muammolarning kuchayishiga olib keladi.

Ekologik madaniyatning tarkibiy tuzilmasi bir nechta asosiy komponentlardan iborat. Ular qatoriga ekologik ong, ekologik tafakkur va ekologik faoliyat kiradi. Ekologik ong insonning tabiat va jamiyat o‘rtasidagi munosabatlarni anglash darajasini ifodalaydi. Ekologik tafakkur esa ushbu munosabatlarni tahlil qilish, baholash va to‘g‘ri xulosalar chiqarish jarayonini o‘z ichiga oladi. Ekologik faoliyat esa insonning amaliy harakatlarida, ya’ni tabiatni muhofaza qilish, resurslardan oqilona foydalanish va ekologik muvozanatni saqlashga qaratilgan ishlarida namoyon bo‘ladi. Shuningdek, ekologik madaniyat shaxsning ma’naviy-axloqiy qarashlari bilan ham chambarchas bog‘liqdir. Insonning tabiatga bo‘lgan munosabati uning qadriyatlar tizimi, tarbiya darajasi va ijtimoiy tajribasi bilan belgilanadi. Oilaviy tarbiya, ta’lim tizimi va ijtimoiy muhit ekologik madaniyatni shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi. Xususan, yosh avlodda ekologik bilim va ko‘nikmalarni rivojlantirish kelajakda jamiyatning barqaror rivojlanishini ta’minlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Zamonaviy ilmiy yondashuvlarda ekologik madaniyat faqat nazariy tushuncha sifatida emas, balki amaliy faoliyat mezoni sifatida ham qaraladi. U insonning kundalik hayotida tabiatga nisbatan mas’uliyatli munosabatini shakllantiradi. Shu bilan birga, ekologik madaniyat global ekologik muammolarni hal etishda muhim vosita bo‘lib xizmat qiladi. Chunki insoniyatning tabiatga nisbatan ehtiyotkorona munosabati barqaror rivojlanishning asosiy shartlaridan biridir. Ekologik madaniyatning rivojlanishi, shuningdek, ekologik ta’lim va tarbiya tizimi bilan bevosita bog‘liqdir. Ta’lim jarayonida ekologik bilimlarni shakllantirish, ekologik muammolarni tushuntirish va ularni hal etish yo‘llarini o‘rgatish orqali shaxsning ekologik madaniyati yuksaladi. Bu esa o‘z navbatida jamiyatda ekologik ongli avlodni shakllantirishga

xizmat qiladi. Umuman olganda, ekologik madaniyat inson va tabiat o'rtasidagi muvozanatni ta'minlovchi muhim omil bo'lib, u jamiyatning barqaror rivojlanishida asosiy o'rin tutadi. Shu sababli ekologik madaniyatni rivojlantirish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, ekologik madaniyat zamonaviy jamiyat taraqqiyotining muhim sharti va barqaror rivojlanishning asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Inson va tabiat o'rtasidagi munosabatlarning tobora murakkablashuvi sharoitida ekologik muvozanatni saqlash, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish hamda atrof-muhitni muhofaza qilish dolzarb vazifaga aylanib bormoqda. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, ekologik madaniyat ekologik ong, ekologik tafakkur va ekologik faoliyatning uzviy birligi sifatida shakllanadi. Ushbu komponentlar bir-biri bilan chambarchas bog'liq bo'lib, insonning tabiatga bo'lgan munosabatini belgilaydi. Ekologik madaniyatning past darajasi esa global ekologik muammolarning kuchayishiga olib kelishi mumkin. Shuningdek, ekologik madaniyatni shakllantirish jarayonida ta'lim va tarbiya tizimining o'rni beqiyosdir. Ayniqsa, yosh avlodda ekologik bilimlarni rivojlantirish, tabiatga nisbatan mas'uliyatli munosabatni shakllantirish va ekologik ongni yuksaltirish kelajakda barqaror jamiyatni ta'minlashning muhim omili hisoblanadi. Umuman olganda, ekologik madaniyatni rivojlantirish nafaqat ilmiy-nazariy, balki amaliy jihatdan ham katta ahamiyatga ega bo'lib, u insoniyatning tabiat bilan uyg'un yashashini ta'minlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Айдаров Е.В., Худойкулов Х.Ж. Экологическое воспитание школьников // Высшая школа научных исследований. 2019.
2. Духонина Е.А., Усова Н.В. Формирование экологической культуры младших школьников.
3. Залесская Ю.И. Управление процессом формирования экологической культуры личности // 2008.
4. Mirziyoyev Sh.M. O'zbekiston Respublikasining 2017–2021-yillarga mo'ljallangan Harakatlar strategiyasi. Toshkent, 2017.
5. Tovbayev G.Z. Global ekologik muammolarni hal qilish yo'llari // Ekonomika i socium. 2022.
6. Vernadskiy V.I. Biosfera va noosfera haqidagi ta'limotlar.
7. Moiseev N.N. Ekologik muammolar va global rivojlanish konsepsiyasi.
8. UNESCO. Environmental Education and Sustainable Development Reports.
9. BMT. Rio-de-Janeyro konferensiyasi materiallari (1992).
10. Lixachev B.T. Ekologik madaniyat nazariy asoslari.